

DOI: <https://doi.org/10.36550/978-617-8245-81-8-9>

КРАВЦОВА Тетяна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, ORCID: 0000-0002-6892-3739

E-mail: tankrava@gmail.com

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Розвиток креативності є однією з найважливіших складових soft-skills фахівця у будь-якому сучасному середовищі. В умовах воєнного та повоєнного часу, коли стикаємося зі складними викликами та несподіваними обставинами, креативність стає ще більш необхідною. Заклади вищої освіти відіграють важливу роль у формуванні та розвитку цієї важливої навички у своїх майбутніх фахівців не залежно від галузі чи спеціальності. Оскільки майбутні креативні фахівці сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності в цілому і є ключовим ресурсом, що впливає на досягнення підвищення рівня економіки держави в повоєнний час.

У цьому контексті важливим є розвиток «м'яких навичок» фахівців, що буде спрямований на формування творчої індивідуальності, реалізацію потенційних можливостей кожного здобувача освіти, його креативності як атрибуту духовності, основи самовираження та самореалізації.

Творча діяльність людини визначається як системотворчий елемент економічного розвитку суспільства, а творчо активні люди є національним надбанням, багатством країни. Тому чим ефективніше розвивається креативність особистості кожного здобувача освіти, тим динамічніше розвиток суспільного життя в цілому.

Питання формування та розвитку soft skills у майбутніх фахівців будь яких спеціальностей є актуальною проблемою в умовах воєнного та повоєнного часу. Дослідженнями цієї проблематики формування soft skills освіти займаються такі дослідники як Ю. Дроздової, О. Дубініної, О. Глазунова, С. Голод, К. Коваль, В. Корольчук, К. Корсікова, Л. Степанова, А. Стадній та ін.

Так, дослідник К. Коваль, досліджував особливості практичного формування гнучких навичок [7].

Дослідники О. Шестель, О. Старинець, А. Данилюк у розкривають особливості формування та специфіка розвитку «soft skills» фахівців сфери обслуговування [20]. Науковий доробок М. Ячменика, О., Корнуса, О. Браславської, І. Рожі присвячено особливостям формування «soft-skills» у здобувачів вищої освіти в умовах педагогічного закладу вищої освіти [21].

У вітчизняних науково-педагогічних джерелах дослідження креативності розробляються такими науковцями як О. Антонов, Д. Богоявленською, С. Гаваші, О. Дубасенюк, В. Клименко, О. Куцевол, В. Моляко, Я. Пономарьовим, С. Сисоева, В. Роменець, О. Тихоміров.

Науковці Н. Вишнякова, Г. Меднікова, Н. Яременко здійснили порівняльний аналіз креативності та творчості, виокремили спільні та відмінні риси цих понять. Л. Рябовол визначила основні аспекти проблеми креативності та окреслила відповідні напрями наукових психолого-педагогічних досліджень, підкреслила важливе місце і роль креативності у професійній підготовці та діяльності [14].

Метою дослідження буде визначено основні аспекти розвитку креативності у фахівців як складової soft-skills, зокрема в контексті воєнного та повоєнного часу.

Варто зазначити, що soft skills однаковою мірою потрібні як для повсякденного життя, так і для роботи, вони дозволяють

особистості адаптуватися до складних життєвих та професійних ситуацій, протистояти життєвим негараздам які виникли за час військового стану, ефективно працювати в команді, приймати зважені рішення, критично і творчо мислити, бути гнучким й адаптивним не залежно від того, де і в яких умовах перебуває фахівець.

Аналіз літератури дозволяє виділити як основну їх відмінну рису зв'язок не з конкретними об'єктами та/або галузями діяльності, але, перш за все, з особистісними особливостями, такими, як, наприклад, винахідливість, порядність, активність, ентузіазм чи креативність. Пов'язані soft skills також з ціннісними установками: свободою, моральністю, благополуччям, честю, творчістю та ін. При цьому навички, які можна віднести до цієї категорії, не зводяться ні до системі цінностей, ні до особистісних особливостей.

Необхідність та значимість розвитку творчості та креативності особистості продиктовані кількома чинниками в умовах воєнного та повоєнного часу. По-перше, невизначенністю життєвих обставин, коли кардинальні професійній та особистісній сфері вимагають високого рівня розвитку адаптаційних властивостей та креативності фахівця. По-друге, інтенсивним розвитком у науці, техніці, виробництві, що потребують високого рівня творчості фахівців. По-третє, інтенсивним темпом впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій у повсякденне та професійне життя людей, що ставить до пріоритетних проблему інтенсивного розвитку креативності особистості кожної людини в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Унікальність особистості, природа її індивідуальності тісно пов'язана з проблемою творчості. Розвиток креативності особистості як предмет наукового дослідження ототожнюють з поняттям «творчість» та передумови до творчості, здібності загальні та спеціальні, творчий потенціал. Відтак, доцільно

розглянути та проаналізувати наукові дослідження структури та змісту поняття «творчість» та «креативність» у наукових доробках вітчизняних та зарубіжних науковців.

М. Дяченко трактує творчість – це «процес людської діяльності, результатом якої є створення якісно нових матеріальних та духовних цінностей, і яка оцінюється за своєю соціальною значущістю, новизною, оригінальністю, неповторністю, унікальністю. Це – вища форма активності та самостійності діяльності людини, її істинна сутність, джерело розвитку і прогресу суспільства» [4, с. 10].

Отже, творчість найвища форма діяльності та активності особистості, творчість вимагає тривалої підготовки, ерудиції, та є основою людського життя, джерелом всіх матеріальних та духовних благ.

Дослідниця Н. Кузнецова розмежовує поняття «креативність» та «творчість». На думку авторки: «творчість є фізіологічною здатністю людини продукувати ідеї, яка визначається її типом мислення, уявою, емоціями, відчуттями, інтелектом. Ця універсальна характеристика людської діяльності є корисною та необхідною як для суспільства, так і для самої людини, оскільки формує соціальну й економічну цінність як людського капіталу, так і створених у процесі творчої праці креативної продукції і послуг. Останню ж можна трактувати як унікальний талант людини у сфері прийняття рішень, що характеризується її здібностями і вміннями застосовувати нестандартні, нетипові техніки, підходи, способи та методи вирішення життєвих ситуацій. Креативність у сучасних умовах розвитку є особливо цінним суспільним ресурсом і важливою складовою конкурентоспроможності робочої сили на ринку праці, оскільки забезпечує їй певні конкурентні переваги і впливає на формування її вартості» [10, с. 110]. Нам імпонує такий підхід автора, в контексті якого креативність особистості дозволяє приймати й використовувати у процесі життя нестандартні

способи та методи вирішення життєвих та професійних ситуацій.

Зарубіжні вчені Ф. Баррон і Д. Харрінгтон, узагальнюючи проведені дослідження у галузі креативності, дійшли таких висновків: креативність – це здатність адаптивно реагувати на потребу нових підходів і продуктів, що дозволяє усвідомлювати нове в бутті, хоча сам процес може мати як свідомий, так і несвідомий характер; здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації; створення нового творчого продукту багато в чому залежить від особистості творця і сили його внутрішньої мотивації; особливості творчого процесу, продукту та особистості характеризуються такими ознаками як оригінальність, валідність, адекватність задачі, придатність, оптимальність форми, правильність та оригінальність на даний момент; креативні продукти можуть бути дуже різноманітні за своєю природою [23].

У праці «Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки» О. Антонова зазначає, що креативність правильніше тлумачити не як певну творчу здібність чи їх сукупність, а як здатність до творчості; креативність як творчі можливості особистості виявляються в мисленні, спілкуванні, почуттях, різних видах діяльності, характеризуючи загалом або окремі її сфери. Ця здатність виявляється у продукуванні незвичних ідей, швидкому пошуку вирішення проблемних ситуацій, відійшовши від традиційних схем мислення. Креативність є найважливішим і відносно незалежним чинником обдарованості [1, с. 28.]

Н. Нікітіна, О. Маляр аналізуючи зміст поняття «креативність» та «творчість», зазначають: «Креативність є характерною ознакою творчої людини, яка здатна за власною ініціативою реалізувати свій потенціал, з вибором відповідних способів. Креативність трактується як творчі можливості людини, що можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість у цілому або її окремі сторони. Безумовною є теза про те, що креативність

– це здатність виконувати роботу, яка одночасно є новаторською (тобто оригінальною, несподіваною), так і корисною, що відповідає вимогам завдання [12, с. 123].

Аналізуючи думку авторів, варто виокремити таку характеристики креативність, як здатність виконувати задання оригінально, виявляти новаторські, творчі ідеї окремих видах навчально-пізнавальної діяльності. Слід наголосити, щоб креативність переросла у творчість, вона має бути з'єднана з високими показниками інтелекту та особистісними якостями, що відображають здатність у досягненні поставленої мети.

У нашому дослідженні варто враховувати позицію Т. Коваленко, яка креативною особистістю називає особистість, яка має «внутрішні передумови для творчої діяльності, особистісні утворення, специфіку інтелектуальної сфери, нейрофізіологічні задатки, що зумовлюють її творчу активність, тобто нестимульовану ззовні пошукову та перетворювальну діяльність. Отже, креативність особистості – детермінанта її творчої активності. Творчою називають креативну особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула потрібні для актуалізації творчого процесу додаткові мотиви, особистісні утворення, здібності, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи кількох видах творчої діяльності» [6].

Дослідник І. Кочарян зазначає, що в реаліях динамічного розвитку сучасного світу креативність розглядається: «як здатність до пошуку нетривіальних та творчих ідей, що дозволяють створювати нове та цікаве, і водночас є фактором, що впливає на можливості самореалізації людини та асоціюється с фактором суб'єктивного переживання щастя, є його умовою» [3]. Таке трактування креативності, дозволяє сфокусувати увагу на організацію освітнього процесу у закладі вищої освіти таким чином, щоб максимально створити умови для професійної самореалізації у подальшому житті.

Враховуючи таку позицію розвиток креативності фахівців в

середовищі закладу вищої освіти на високому рівні буде відбуватися за умови впровадження інноваційних форм та методів організації освітньої діяльності, що будуть потребувати знаходити нестандартні та творчі рішення, дозволять самореалізуватися в різних галузях людської діяльності.

Л. Хоменко-Семенова під креативністю розуміє: «Комплекс інтелектуальних та особистісних особливостей індивіда, який здатний до самостійного висунання проблеми, генерування нових, оригінальних ідей, знаходження нетрадиційних та нестандартних способів вирішення проблемних завдань» [16, с. 180].

Враховуючи думку Л. Хоменко-Семенової, вважаємо що креативність фахівців має відобразитися як здатність особистості на основі особистісних та інтелектуальних якостей знаходити нові, нестандартні рішення, ідеї у різних видах діяльності. На основі аналізу різних підходів до розуміння креативності, нами уточнено розуміння поняття «креативність фахівця» як інтегрована характеристика особистості, її здібностей і властивостей, емоцій, здатність до творчості, осягнення навколишньої дійсності, розуміння власних можливостей нестандартно, але при цьому продуктивно вирішувати різноманітні завдання та є умовою життєвої та професійної самореалізації.

Варто зауважити, що креативність особистості розвивається в умовах, де може вона вдосконалюватися, долати страх нового, швидко адаптуватися до умов і вимог суспільства. Отже, креативність сприяє створенню сприятливих передумов для розвитку особистості в цілому, її саморозкриття, самореалізації, самодостатності.

Креативність є найважливішим механізмом соціально-педагогічної адаптації молоді та дозволяє гармонізувати відносин із соціумом. У процесі міжособистісної взаємодії під час освітнього процесу у середовищі закладу позашкільної освіти у молоді формуються стійкі форми поведінки, розширюється

діапазон прийнятних для цього віку соціальних ролей. Відтак, розвиток креативності є важливим для подальшого розвитку особистості, а її прояви багато в чому забезпечує найбільш прийнятну адаптацію в сучасному соціальному середовищі.

З метою розвитку креативності фахівця має здійснювати педагогічний супровід з урахуванням специфіки цього віку. Зазначимо, що цей період є завершальним етапом первинної соціалізації особистості основна мента якого полягає у професійному самовизначенні. У закладах вищої освіти в більшій мірі створено можливості реалізувати себе та досягти успіху у обраній сфері діяльності. Це позитивно впливає на самооцінку людини та підвищує її авторитет серед однолітків та дорослих.

Зростання складності та різноманітності процесів, що виникають у сучасній освіті обумовлює необхідність розвитку, навчання та виховання людей, які мають креативність, здатність до нестандартного вирішення проблем. Період юнацького віку є сприятливим до розвитку креативності, це обумовлена багатьма чинниками, завдяки яким креативність може закріпитися у структурі особистості як стійка характеристика, що свідомо реалізується суб'єктом у процесі творчості. Оскільки молодь стикається з різними, іноді суперечливими ситуаціями у процесі навчання та життєдіяльності, що активізує розвиток її креативного потенціалу. Суть креативності полягає не в накопиченні знань, не в їх обсязі, хоча знання є основою творчої діяльності, а в умінні відкривати нові ідеї, шляхи, робити оригінальні висновки, отримувати нестереотипні результати.

Д. Кочева розглядаючи структуру креативності підкреслює дуальну природу її сутності та включає такі показники, як: уява, фантазія, якісні характеристики розумового процесу, інтелектуальна активність, творче мислення, а також поведінкові форми прояву: допитливість і рішучість, схильність до ризику і до дослідження різних можливостей, терпимість до невизначеності, схильність до візуалізації і створення уявних образів, інтерес до

нового і незвичайного, самостійність, інтуїтивне передбачення результату, уявне передбачення рішення [8, с. 91].

Аналізуючи вищезазначений підхід авторів, доцільно виокремити обґрунтовані особистісні якості та поведінкові прояви, що передбачають схильність до ризику та інтерес до нового, широту категоризації. На нашу думку, розвитку креативності будуть сприяти ті форми і методи роботи які дозволять вивити здатність до ризику стимулювати прагнення до вивчення нового, умінню вибудовувати незвичні асоціативні ряди.

Т. Ембайл пропонує модель креативності, яка складається з трьох компонентів: 1) навички, пов'язані із певною галуззю знань (domain-related skills) – знання у певній галузі, технічні навички і талант у спеціальній галузі; 2) креативні навички (creativity-related skills) – робочий стиль мислення, евристики для генерування нових ідей та особистісні риси; 3) мотивації – бажання зробити якусь справу заради неї самої чи зацікавлення діяльністю певної людини у певний час [23].

Розглядаючи підхід до визначення креативності Т.Ембайлом, вважаємо що до показників креативності доцільно включити такі креативні навички технічні навички та евристики для генерування нових ідей.

Н. Чувасова визначила такі компоненти креативності: ««свіжість погляду», або вміння побачити нове, яку пов'язують із сенситивністю – чутливістю до субдомінантних (неосновних, побічних) утворень, чутливістю до проблем, толерантністю до незрозумілого, допитливістю, латеральним мисленням; гнучкість як бачення альтернатив, різних варіантів, різних аспектів проблеми; як здатність змінювати сприймання об'єкта таким чином, щоб бачити нові, приховані від спостереження сторони; як вміння знаходити для одного і того ж поняття, символу, образу, предмету все нові й нові семантичні значення;-оригінальність мислення, яке визначається прагненням до самостійності, незвичності, дотепності розв'язку поставленої задачі.

Оригінальність – це найбільш загальна характеристика для оцінки продукту інтелектуальної творчості. З практичної точки зору ідея вважається оригінальною, якщо подібної їй немає серед уже відомих; мотиваційні механізми креативності, які ґрунтуються на внутрішніх (на відміну від зовнішньої стимуляції) мотивах творчої активності, серед яких: потреба в новизні, потреба в автономії, свобода вибору, контроль за довкіллям і комунікація з ним, мотив самоактуалізації; -емоційну забарвленість творчої діяльності, що супроводжується натхненням, упевненістю у виконуваний справі, сумнівами. Креативи вирізняються багатством емоційної сфери, поєднанням у реакціях різноманітних емоцій, багатством переживань; -несвідомі механізми креативності, які займають визначальне становище під час створення ідеї, тобто на етапі «первинної» креативності. Їх пов'язують з актами миттєвого «осяяння», «прозріння», такими, як інтуїція, явище інкубації, інсайту, завдяки чому у творчому процесі забезпечується миттєвість виникнення та цілісність ідеї, раптовість та несподіваність отриманого результату, парадоксальність, поєднання різнорідних фактів, невідповідність стандартам і правилам, нестереотипність, здатність передбачати, що задана низка явищ та ідей має важливе значення» [18, с. 280 – 281].

Аналізуючи доробок Н. Чувасової вважаємо за необхідне звернути увагу на такий компонент як «емоційна забарвленість творчої діяльності». Зазначимо, що важливим аспектом у процесі розвитку креативності фахівців є створення умов для вияву власних емоцій, різних емоційних реакцій під час інсайтів, прийнятті рішень, різноманітним переживань у процесі несподіваного результату. Сучасні освітні покликані розвивати креативне мислення, самостійність, ініціативність, проте, розвиток та вдосконалення цих навичок відбувається не в повній мірі. Саме у ЗВО надаючи широке розмаїття різних видів творчої діяльності і дослідницької діяльності, відбувається розвиток

креативності особистості.

Інтенсивний розвиток креативності молоді може забезпечуватися за рахунок свободи вибору творчої діяльності, де завдяки творчості молоді люди мають можливість висловити свої почуття та емоції. У середовищі закладу вищої освіти мають бути створені умови для самовираження, зняття емоційної напруги, реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти, що буде сприяти розвитку індивідуальних особливостей особистості її інтересів, пам'яті, уваги та мислення.

На думку Н. Черноусенко, особистісними корелятами креативності є: 1) цілісність, синтетичність, свіжість, самостійність сприйняття, його спрямованість на вирішення проблеми чи задачі; здатність сприймати неточності, відхилення, незвичайність і унікальність властивостей об'єкта; 2) значна ерудиція, обумовлена спрямованістю інтересів; здатність легко уловлювати головне, віддалена асоціативність пам'яті, висока здатність до запам'ятовування багатозначності, двозначності, підтекстів; особлива яскравість уяви, її жвавість, незвичайність, крайня фантастичність і образність; 3) швидкість, гнучкість, оригінальність мислення, його дивергентність; 4) інтуїція, вигадка, передбачення; фантазія, скептицизм, критичність, високий ступінь активності у розумовій діяльності; висока емоційна збудливість, без якої креативності не спостерігається; 5) особистісні характеристики креативів: відхилення від шаблону в поведінці, оригінальність, ініціативність, заповзятість, самовідданість, неабияка енергійність, спритність, прямота суджень, чесність, безпосередність, незалежність, лабільність, внутрішня зрілість, критичність, скептицизм, сміливість, мужність, упевненість при невизначеності й хаосі, схильність до метафоричності, двозначності, підкреслення свого "Я", висока самооцінка, гордість; 6) до мотиваційних особливостей належать: прагнення до процесу творчості, до володіння фактами і новою інформацією, до відкриттів, до встановлення закономірностей,

узагальнень, до духовного росту, до співробітництва, до самовираження і самоствердження, захопленість змістом діяльності, схильність до аналізу і синтезу, розвиненість естетичних почуттів» [19].

Структура креативності визначається неоднозначно і в різних дослідженнях набуває різних смислових та змістовних детермінантів. Структура креативності, розроблена нами, підкреслює дуальну природу її сутності та включає такі показники як: уява, фантазія, якісні характеристики розумового процесу, інтелектуальна активність, творче самопочуття, а також поведінкові форми прояву: допитливість та рішучість, схильність до ризику, толерантність до невизначеності, схильність до візуалізації та створення уявних образів, інтерес до нового та незвичайного, самостійність, інтуїтивне передбачення результату, імпровізаційність рішення.

Креативність є ключовою складовою для розв'язання складних завдань, розвитку нових ідей, покращення процесів та досягнення успіху у різних професійних та особистих сферах. Відтак, для того щоб сформувати креативність майбутніх фахівців варто впроваджувати такі умови як:

1. Формувати здатність у студентів відкрите сприйняття різних ідей, на основі створення атмосфери, де привітність до нових ідей та різноманітності є нормою, заохочувати студентів ділитися своїми думками та поглядами без страху перед критикою.

2. Сприяти відкритому спілкуванню у процесі викладання різних освітніх компонентів, що дозволить забезпечити можливості для неформального спілкування та обміну ідеями між учасниками освітнього процесу.

3. Створювати комфортне освітнє середовище, яке сприяє концентрації та розслабленості, що може позитивно впливати на настрій та творчість майбутніх фахівців.

4. В робочій програмі кожного освітнього компоненту,

доцільно визначити години для виконання індивідуального творчого завдання, що дасть можливість майбутнім фахівцям працювати над власними ідеями та проектами.

5. Для розвитку креативності здобувачів освіти, підтримувати постійний пізнання за допомогою впровадження тренінгів, семінарів, лекцій, які сприяють новим знанням та поглядам у майбутніх фахівців

6. Відзначайте досягнення та інновації студентів, які підходять творчо до виконання завдань з навчальної дисципліни.

У найбільш комплексним та результативною умовою розвитку креативності в освітньому процесі є навчання дією, що здійснюється у вигляді вирішення реальних професійних завдань, аналізу та програвання конкретних ситуацій, спільної діяльності.

У процесі формування креативності здобувачів освіти вагомим значенням необхідно надати активному навчанню, при якому студент є не пасивним слухачем, що засвоює і повторює, а активним творцем знань і рішень, що формує свою професійну діяльність.

Варто зауважити, що чільне місце у процесі формування креативності майбутнього фахівця має бути відведено самостійної роботі, оскільки саме вона дозволяє підвищувати пізнавальну, соціальну та професійну активність, створює активно перетворювальне ставлення до дійсності та до самого себе.

Отже, засвоєння різних за характером знань, умінь та навичок, формування та розвиток емоційно-вольових та інтелектуальних якостей особистості, поєднання розумових та практичних дій, накопичення творчого досвіду дозволяє на лекціях, лабораторних та практичних заняттях використовувати традиційні та нетрадиційні методи навчання.

У попередньому дослідженні визначено, що для формування креативності, як однієї з навичок soft skills. вважаємо за доцільно

використовувати в навчальному процесі такі технології. Розглянемо їх детальніше.

1. *Інтеграція soft skills у навчальні плани.* Так, освітні заклади можуть включати вивчення soft skills у свої навчальні програми, зокрема впровадження завдань спрямованих на розвиток креативності.

2. *Використання новітніх технологій* для сприяння активному навчанню. Використання ІКТ, дозволяє творчо підходити до навчальної діяльності та презентувати власні творчі напрацювання.

3. *Проекти та практикуми.* Впровадження проєктних та практичних завдань у навчальний процес допомагає здобувачам освіти розвивати комунікаційні навички, критичне мислення, лідерські якості та співпрацю.

4. *Розвиток емоційного інтелекту.* Емоційний інтелект – це важлива складова soft skills. Освітні заклади можуть використовувати інноваційні методики, такі як тренування емоційного інтелекту, медитація, музикотерапія, щоб допомогти здобувачам освіти розуміти свої емоції та керувати ними, розвивати співчуття та емпатію [9, с. 253].

Відтак, формування креативності, як навички soft skills необхідний і безперервний процес. Вироблення та включення різноманітних технологій спрямованих на розвиток творчості в різних видах діяльності у ЗВО дозволяє сформуванню креативності особистості фахівця.

З огляду на це, в сучасному закладі вищої освіти необхідний виходити за межі розуміння навчання як процесу передачі готових знань, накопичення певного обсягу інформації. Пріоритетну позицію мають займати інтерактивні форми навчання, семінари, конференції, дебати, які відіграють виняткову роль формуванні креативних випускників усе це креативні процеси.

Отже, узагальнюючи різні підходи до розуміння

креативності, як однієї з необхідних навичок навички soft skills, можемо зробити висновки що формування креативності майбутнього фахівця в закладі вищої освіти - це складний та багатогранний процес, який вимагає взаємодії кількох дотримання таких умов:

1. **Створення стимулюючого освітнього середовища закладу вищої освіти**, де студенти матимуть змогу, та відчуватимуть себе вільними висловлювати свої думки та ідеї без страху перед критикою, а освітній процес повинен бути спрямований на розвиток творчого мислення, а не на запам'ятовування фактів.
2. **Реалізація міждисциплінарного підходу до викладання освітніх компонентів**, що допомагає студентам розширити свій світогляд та дивитися на проблеми з різних точок зору, де можливість інтегрувати знання з різних дисциплін може сприяти виникненню нових та нетрадиційних ідей.
3. **Впровадження проблемного навчання**, де замість передачі готових знань, важливо ставити перед студентами реальні проблеми та завдання, які вимагають креативних підходів для їх вирішення. Це допомагає розвивати їхню здатність аналізувати, досліджувати та розробляти нові рішення.
4. **Створення простору для експериментальної діяльності**, що потребує надання можливостей для власних експериментів здобувачів освіти, навіть якщо їх ідеї здаються нетрадиційними або ризикованими. Важливо відзначати спроби й навіть невдачі, які вносять цінний досвід та відкривають нові можливості.
5. **Розвивати критичне мислення майбутніх фахівців**, оскільки розвиток критичного мислення та сприяє розкриттю їхнього потенціалу для генерації нових ідей, навчає студентів аналізувати ідеї, вирішувати проблеми та розглядати різні можливі варіанти.

6. **Подолання страху перед невідомим.** Важливо допомагати студентам подолати страх перед невизначеністю та ризиком, пов'язаним з введенням нових ідей. Робити акцент на важливості навчання на помилках та забезпеченні підтримки в процесі експерименту.
7. **Організація взаємодії з практиками та стейкхолдерами,** що передбачає залучення практиків та експертів з різних галузей й допомагає студентам отримати реальну інформацію про вимоги і виклики певної сфери, а також надає можливість для обміну досвідом.
8. **Надання зворотного зв'язку високої якості,** що передбачає оцінку творчого підходу, оригінальності та визначення рівня інноваційності, аналіз їхніх ідей та робіт, що допомагає їм розвивати свої навички та реалізовувати креативні ідеї.

Отже, креативність – це важлива навичка для майбутніх фахівців, і її формування в закладі вищої освіти вимагає адаптацію цих умов до кожної освітньої програми, що абсолютно відповідає цілям та програмованим результатами навчання, адже саме шляхом створення власного продукту (будь він освітній, творчий, матеріальний чи інтелектуальний) знаходить унікальність мислення, здатність до адаптації в умовах змін, а також здатність до знаходження кількох рішень однієї завдання, тобто стає володарем тієї самої креативності.

Зауважимо, що умови воєнного та повоєнного часу можуть суттєво вплинути на розвиток творчості та інновацій. Незважаючи на те, що такі періоди можуть бути важкими та обмеженими, вони також можуть стати стимулом для виникнення нових ідей та нестандартних рішень, знаходити ресурси та потреби у пошуку нових, більш ефективних рішень. Це може призвести до розробки інноваційних технологій, методів та підходів.

В умовах воєнного часу, коли традиційні ресурси та інфраструктура можуть бути обмеженими або зруйнованими,

креативні фахівці можуть знайти альтернативні шляхи вирішення проблем. Воєнний час також вимагає швидкої адаптації до нових умов і загроз, що може спонукати фахівців різних галузей до творчого мислення для вирішення складних завдань, розробці нових засобів оборони, інновацій в освіті, медицині та комунікаційних технологій. Загалом, в умовах воєнного та повоєнного часу можуть виникати особливі виклики, які сприяють розвитку креативності та інновацій. Такі періоди можуть виявитися важливими для вироблення нових стратегій, технологій та підходів, що впливають на розвиток суспільства тривалий час.

Список використаних джерел:

1. Антонова О. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі. [Монографія]. О. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ім. І. Франка. 2012. С. 14–41.

2. Бородіна Н., Чеберячко С., Шевчук Н. Формування навичок Soft Skills та принципів академічної доброчесності у здобувачів вищої освіти при викладанні дисциплін зі спеціальності «Цивільна Безпека». *Вісті Донецького гірничого інституту*. №2 (47). 2020. С. 206–214. doi.org/10.31474/1999-981x-2020-2-206-214

3. Грона Н., Семенов О. Розвиток soft skills у майбутніх учителів в умовах закладів фахової передвищої та вищої освіти: міжрегіональний проект. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. Макаренка. 2021. № 7(111) С. 33–47.

4. Дяченко М. Д. Творчість і креативність як педагогічні категорії: історичний аспект. *Міжнародний науковий журнал Науковий огляд*. 2016. 5. С. 1–12.

5. Кірдан О., Кірдан О. Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2022. №2(6).
С. 152–160.

6. Коваленко Т. Творчість і креативність – риси майбутніх фахівців у вищій економічній освіті. URL: https://novyn.kpi.ua/2009-3-2/02_Kovalenko.pdf

7. Коваль К. Розвиток «soft skills» у студентів – один з чинників для їх працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту.* 2015. № 2. С. 162–167.

8. Кочерева Д. Феномен креативності: зміст, сутність, особливості розвитку. *Humanitarium.* 2019. Том 43. Вип. 1. 2019. С. 85–92.

9. Краснощок І., Демченко О., Кравцова Т. Практичні аспекти розвитку soft skills в освітніх закладах України: використання інноваційних методик та технологій. *Перспективи та інновації науки* 2023. 10 (28). С. 247–256.

10. Кузнецова Н. Творчість та креативність: багатоаспектний контент *Modern Economics.* 2019. № 14. С. 110–114.

11. Наход С. Значущість «soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* Серія 05. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 63. 2018. С. 131–135.

12. Нікітіна Н. Креативність та творчість: загальне і особливе. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* 2016. Вип. 2. С. 121–128

13. Розвиток креативності фахівців з управління проектами: навч.-методич. посіб. / О. Пономарьов, М. Гринченко, О. Лобач, М. Черемський. Харків: НТУ «ХП», 2020. 52 с.

14. Рябовол Л. Креативність як предмет психолого-педагогічних досліджень вітчизняних вчених. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 2020. №190. С. 42–47.

15. Саврасов М. В. Емоційно-мотиваційні складові

креативності особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Харків, 2012. 224 с.

16. Хоменко-Семенова Л. Розвиток креативності як складова професійної підготовки майбутніх практичних психологів. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія* 11 (2017). С. 178–182.

17. Черноусенко Н. До питання творчості і креативності в сучасних психологічних дослідженнях. *Психологія: зб. наукових праць. НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2000. Вип. 11. С. 88–93.

18. Черноусенко Н. До питання творчості і креативності в сучасних психологічних дослідженнях *Психологія: зб. наукових праць. НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2000. Вип. 11. С. 88–93.

19. Чувасова Н. Personality creativity: the content and structure. *Educational Dimension*. 2013. 38. С. 277–282.

20. Шестель, О., Старинець, О., Литвин, Т., & Куракін О. Специфіка формування «soft skills» фахівців сфери обслуговування у процесі вивчення іноземних мов. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. № 32. С. 244–248.

21. Ячменик М., Корнус О., Браславська О., Рожі І. Особливості формування «soft-skills» у здобувачів вищої освіти в умовах педагогічного закладу вищої освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. № 2. С. 16–25.

22. Amabile T. *The Social Psychology of Creativity*. N.Y. 1983. Pp. 415.

23. Barron F., Harrington D. Creativity, intelligence and personality. *Annual Review of Psychology*. 1981. Vol. 32. P. 439–476.

24. Crutchfield R., Gruber H., Terrell G. & Wertheimer M. (Eds.) Conformity and creative thinking. *Contemporary approaches to creative thinking*. N.Y. : Atherton, 1962. P. 120–140.